

Operatie Vaccinatie: hoe het trage België top werd

RECONSTRUCTIE VACCINATIE Meer dan 70 procent van de volwassen Belgen heeft een prik tegen covid-19 gekregen. Maandenlang voelde het alsof we de slechtste van de Europese klas waren. Hoe racete België naar de top? 'De paar keer dat ik emotioneel werd, was het in een vaccinatiecentrum.'

28 december 2020

301

personen
gevaccineerd
met 1 dosis

28 december

301 gevaccineerden

De uitweg is er.
'Vlaanderen is
misschien te rustig
begonnen'

Beide duimen omhoog en een schalkse blik boven zijn mondmasker: tijdens de kerstperiode is Jos Hermans de eerste Vlaming die een Pfizerprik in zijn linkerarm krijgt. De tweede golf ligt nog op de maag en nieuwe varianten doen een derde al vermoeden. De vaccins zijn de uitweg. Met een dure weddenschap in *De zevende dag* blaast minister van Volksgezondheid Frank Vandenbroucke (Vooruit) die hoop ook aan: 'Als de vaccinatiecampagne niet lukt, moet u op mij schieten.'

Na de symbolische eerste prikken overheerst vooral een gevoel van anticlimax.

Op 5 januari zijn er vanuit de Pfizer-fabriek in Puurs al 166.725 doses geleverd voor België. Slechts een fractie daarvan, zo'n 2.600, is ook al in een arm terechtgekomen. Het ongeduld bij de Belgen wordt groot. Wanneer blijkt dat Wallonië in die eerste week van 2021 bijna dubbel zoveel vaccins prikt als Vlaanderen, wordt de druk aan Vlaamse kant opgevoerd.

'Er is ons een gebrek aan grinta verweten', zegt woordvoerder Joris Moonens van het Vlaams Agentschap Zorg en Gezondheid. 'Alles verliep zogezegd veel te bureaucratisch. Maar daardoor zijn we nu wel bij de snelst vaccinerende landen van de wereld.' De vrees is op dat moment groot om fouten te maken met het Pfizervaccin, dat bij min 80 graden celsius moet worden vervoerd. Vlaanderen wil ook het risico niet lopen dat sommigen hun tweede prik niet op tijd kunnen krijgen en bouwt buffers in.

Bedachtzaamheid, allemaal goed en wel, maar het mag toch wat sneller, vindt Dirk Ramaekers, de voorzitter van de Taskforce Vaccinatie. Hij wordt zenuwachtig. 'Achter de schermen heb ik het gaspedaal ingedrukt. De planning is versneld en in twee, drie weken tijd ging het tempo ongeloflijk omhoog', zegt hij. De druk gaat van de ketel. De versnelling komt later als een boemerang terug.

8 januari

24.074 gevaccineerden

Op naar het rijk der
vrijheid. 'We wilden
de collectieve psycholo-
gie bewerken'

Het politieke besef groeit dat er een stevig signaal nodig is om het publieke gemor in te dijen. Nadat de vaccinproducenten tegen donderdag 7 januari grote beloften hebben gedaan over hun leveringen, trekt minister van Volksgezondheid Frank Vandenbroucke (Vooruit) met een versnelde timing naar het federaal parlement. 'We denken dat we de vaccinatiecampagne tegen na de zomer tot een goed einde moeten kunnen brengen', zegt Ramaekers daar. Die optimistische timing verrast.

Vandenbroucke prompt de burger moed in met de woorden: 'Het rijk van de vrijheid is weer in zicht'. Ramaekers: 'We wilden een beetje de collectieve psychologie bewerken, want we zaten met de grote vrees dat er gigantische weerstand zou opduiken tegen de vaccins. Vandenbroucke: 'We moesten die dagen perspectief bieden. Die uitspraak kwam spontaan, maar was wel gemeend. En vooral: het is ook gelukt.'

Het Agentschap Zorg en Gezondheid blijft zweten. Elke dag duiken vragen op: waarom worden de vaccins niet sneller gebruikt? Waarom wordt er niet zeven dagen per week gevaccineerd? Waarom gaat het zo traag in de ziekenhuizen? 'De complexiteit van logistiek en voorraad botst met de verwachtingen van de mensen', zegt Moonens.

België is ook laat in actie geschoten. Terwijl het Verenigd Koninkrijk, Duitsland en andere landen al maanden bezig zijn met de operationele voorbereidingen, komt de taskforce hier pas half november samen. 'Dat had zeker vroeger gemogen', zegt vaccinoloog Pierre Van Damme (UAntwerpen).

De leiding over de taskforce komt in handen van Dirk Ramaekers, professor geneeskunde aan de KU Leuven en medisch directeur van het Limburgse Jessa Ziekenhuis. 'De politiek zocht iemand die voldoende donquichotneigingen had en stressbestendig genoeg was om leiding te geven aan de taskforce', zegt Ramaekers daarover. 'Maar ze hadden mij gerust al in september mogen bellen.'

Begin december stelt de taskforce een prioriteitenlijst op om de meest kwetsbaren zo snel mogelijk te beschermen. Aanvankelijk is er weinig discussie. Onder het ziekenhuispersoneel blijft de ontevredenheid sluimeren.

'De meeste kritiek kwam nochtans niet van artsen op covid-afdelingen', zegt vaccinologe Isabel Leroux-Roels (UGent). 'Dat personeel zag juist hoe kwetsbaar die covid-patiënten waren. De kritiek kwam eerder van artsen die meer op een afstand zaten, soms zelfs van studenten geneeskunde die niet begrepen dat zij een jaar van hun leven moesten "opgeven" voor mensen die "hun leven toch al achter de rug hadden".'

15 januari

117.732 gevaccineerden

De domper van Pfizer.
'Er zijn er die geweend
hebben'

De geplande versnelling van de vaccinaties voor het ziekenhuispersoneel brengt rust, maar eindigt met een sissers. Compleet onverwacht schroeft Pfizer de geplande leveringen terug, omdat het de productie wil opschalen. Bovendien herberekent Pfizer de leveringen, nadat is gebleken dat er in de flacons zes dosissen zitten in plaats van vijf. Big farma geeft geen cadeaus.

'Het nieuws over de verminderde leveringen kwam op het moment dat de ziekenhuissector met de eerste vaccinaties ging beginnen', zegt Ramaekers. 'Die hadden voor hen een ongekende symbolische

waarde. Dat nieuws heeft daar tot een enorme ontgoocheling geleid. Er zijn er die geweend hebben. Achteraf gezien hadden we die versnelling in de ziekenhuizen beter niet doorgevoerd.'

2 februari

327.754 gevaccineerden

Probleemkind
AstraZeneca. 'Week
na week waren de aantallen
een ontgoocheling'

De problemen met Pfizer worden doorgepoeld door de blik te richten op 'gamechanger' AstraZeneca. Het blijkt vergeefse hoop. AstraZeneca rijdt een brokkenparcours.

Om te beginnen ligt de werkzaamheid van het vaccin lager dan bij Pfizer en Moderna. Vanuit de ziekenhuizen komt opnieuw een lobby op gang. Zij willen geen AstraZeneca. Opnieuw zetten de wetenschappers alle zeilen bij om de wetenschappelijke inzichten te verspreiden. Ze hameren erop dat er geen goede of slechte vaccins zijn, en dat ze allemaal zijn goedgekeurd.

Dirk Dewolf, administrateur-generaal van het Agentschap Zorg en Gezondheid: 'Het Agentschap heeft toen het been stijf gehouden. Als signaal naar de bevolking kon het niet dat het zorgpersoneel géén AstraZeneca zou krijgen.'

De volgende tegenslag: in de klinische proeven voor AstraZeneca waren te weinig ouderen opgenomen. Extra trials zijn nodig. Op dinsdagavond 2 februari maakt Vandenbroucke in het VRT-journaal bekend dat er voorlopig een leeftijdsgrens komt: geen AstraZeneca voor mensen ouder dan 55 jaar. 'Ik begrijp nog altijd niet waarom AstraZeneca de mist inging met die proeven', zegt Ramaekers. 'Ze wisten toch dat corona bij ouderen de grootste impact heeft?'

Het slechte nieuws houdt niet op. 'Week na week waren de leveringsaantallen een ontgoocheling', zegt Dewolf.

15 februari

391.885 gevaccineerden

'Dat geeft een
warm gevoel'

Terwijl de topambtenaren, experts en ministers zich het hoofd breken over minder leveringen en gewijzigde plannen, komt 'in het veld' een enorme inspanning op gang: de oprichting van de lokale vaccinatiecentra. Eerste horde: hoeveel moeten dat er zijn? Transporteconomies van de Universiteit Antwerpen schuiven 'veertig à zeventig' centra voor heel België naar voren.

'Ik heb hen toen gezegd: "Julie modellen zijn interessant, maar onthoud dat de centra voldoende dicht bij de mensen moeten staan"', zegt Van Damme. In CD&V-kringen gaan stemmen op voor het andere uiterste: één per gemeente. Uiteindelijk kiest de politiek voor de gulden middelegang. Er komen 95 centra in Vlaande-

ren. De spil zit bij de nagelnieuwe eerste lijnszones. Daar moeten lokale besturen, ziekenhuizen, huisartsen, apothekers en andere zorgverleners de handen in elkaar slaan.

Die keuze werpt onmiddellijk vruchten af. De lokale centra verrijzen als paddenstoelen uit de grond. 'Het enthousiasme en de bereidheid van de burgemeesters en hun teams waren enorm', zegt Vlaams minister van Binnenlands Bestuur Bart Somers (Open VLD). Ook Van Damme is nog altijd onder de indruk. 'De lokale *goesting* en het enthousiasme om de vaccinatiecampagne te doen lukken was zó groot dat we er toch snel stonden.'

Volgende horde: wie gaat er prikken? Na mensen voor het contactonderzoek en de testcentra is er nu nood aan 1.600 mensen voor de vaccinatiecentra, onder wie opnieuw velen met een medische achtergrond. 'We hebben al tientallen mails gekregen van verpleegkundigen', zegt dokter Raf Langenaekens, voorzitter van de eerstelijnszone Oostende-Bredene, op 12 januari in *De Standaard*. 'Meer dan 90 procent van de artsen in Oostende is bereid om mee te draaien. De tandartsenvereniging heeft al laten weten dat zij ook kan prikken. Dat geeft een warm gevoel.' Het Agentschap stelt dat vast over heel Vlaanderen. Dirk Dewolf: 'Op veel plaatsen was er zelfs een overaanbod van vrijwilligers.'

'De grootste logistieke
operatie sinds de
Tweede Wereldoorlog'

Meer dan eens wordt gezegd dat dit 'de grootste logistieke operatie is sinds de Tweede Wereldoorlog'. Op die 95 plekken in Vlaanderen moeten miljoenen prikken op een gecontroleerde manier hun weg vinden naar minstens 5,36 miljoen armen. 'Eind februari hadden we zelfs meer dan duizend afnamepunten voor vaccins, verspreid over de vaccinatiecentra, woonzorgcentra, zorginstellingen ...', zegt Wouter Beke, Vlaams minister van Volksgezondheid (CD&V). 'Dat was een logistieke nachtmerrie.'

Vandenbroucke: 'We zijn een van de meest complex georganiseerde landen voor gezondheidszorg in Europa. Toch zijn we vandaag de snelste vaccineerder. Dat is een interessante paradox, waar politologen ooit eens hun tanden in moeten zetten. De inzet van ambtenaren was ongeloflijk. Voor IT-manager Frank Robben zouden we een standbeeld moeten oprichten. Als je die man om 23 uur 's avonds iets vraagt, dan zit de oplossing om 6 uur 's ochtends in je mailbox. Dag en nacht was hij bereikbaar, net als Karine Moykens (hoofd van het Interfederaal Comité Testing & Tracing, red.). Dat is het bewijs dat er nog echte *civil servants* zijn.'

► Lees verder op blz. 20

weekend

◀ Vervolg van blz. 19

Uit de talrijke vergaderingen komen ook nauwelijks valse noten naar buiten. Een discussie over welke beroepen voorrang zouden krijgen, wordt al begin februari ontijdend. Zowat alle mogelijke drukingsgroepen zullen later komen aankloppen voor een prioritair vaccin, van het onderwijspersoneel tot de kinderopvang, van de douane tot het leger. De ministers wijken amper af van de strategie. Een uitzondering wordt gemaakt voor de gevangenen als collectiviteit en enkele kleinere groepen, zoals de olympiërs en de Rode Duivels. 'Stick to the plan, daar ben ik bijna maniakaal mee bezig geweest', zegt Beke.

8 maart 681.237 gevaccineerden Probleemkind Astra-Zeneca (bis)

Net wanneer de leeftijdsbeperking voor AstraZeneca begin maart wegvalt, duiken zeldzame maar zware bijwerkingen op. Oostenrijk trekt als eerste aan de alarmbel. Paniek breekt uit, de Europese dominstenen vallen. Half maart lijkt het alsof België het enige land is dat AstraZeneca nog gebruikt. 'Ik ben best trots dat we ons toen niet hebben laten meedrijven door emotie', zegt Leroux-Roels. 'Met de wetenschappelijke data in de hand hebben we onze beslissingen genomen. Stoppen met Astra-

Zeneca had toen een vertraging opgeleverd met nog schadelijkere gevolgen.'

Vanaf eind april gebruikt België AstraZeneca enkel nog voor wie 41-plus is. Het is een communicatieve nachtmerrie: in enkele weken tijd wijzigt de boodschap van 'exclusief voor jongeren' naar 'exclusief voor ouderen'.

'Als het van Franstalig België had afgehangen, was de leeftijdsgrens waarschijnlijk nog lager geweest. Er is een andere attitude ten opzichte van risico's', zegt Dewolf. 'Wij zijn meer Angelsaksisch georiënteerd in ons denken over publieke gezondheid. We denken makkelijker in populatie-terminen, waarbij het individu soms ondergeschikt wordt aan de groep. In Franstalig België is dat anders.'

2 april 1.554.906 gevaccineerden Regionale competitie

'Dat verschil in volksaard zag je al bij de opstart van de vaccinatiecentra in januari', vindt Ramaekers. 'Vlaanderen deed dat heel systematisch, misschien zelfs ietsje te bureaucratisch, maar dat blijkt nu wel zijn merites te hebben. De vaccinatiegraad in Vlaanderen is internationaal gezien een enorm succes.' In Wallonië verloopt de opstart rustiger, gemoeidelijker, zegt Ramaekers. 'We regelen het wel, was daar meer de insteek'.

De verschillen tussen de regio's leiden soms tot frustratie, maar Vandenbroucke maakt ook slim gebruik van de onderlinge competitie. 'Ik heb weleens al plagend gezegd: Wallonië is nu de kampioen van het vaccineren. Omgekeerd zei ik ook vaak tegen de Franstaligen: zie erop toe dat je niet achterblijft ten aanzien van Vlaanderen.'

De verschillen komen het sterkst tot uiting wanneer de campagne begin april overgaat naar de vaccinatie van mensen met onderliggende aandoeningen. De ziekenfondsen gaan in hun databases op zoek naar de patiënten, de dokters kunnen die lijst aanvullen. 'Dat was een mooi eentweetje tussen partijen die elkaar al eens in de haren vlogen', vindt Dewolf. Maar het ging niet zonder slag of stoot. 'Vooral in Franstalig België was er bezorgdheid over privacy', zegt Vandenbroucke. 'Het ging eigenlijk om een principieel verzet tegen het inschakelen van ziekenfondsen, hun data

én de gegevens in het globaal medisch dossier dat huisartsen bijhouden over patiënten.'

IT-topambtenaar Frank Robben is nauw betrokken bij dat identificatiesysteem. Tegelijk maakt hij deel uit van de Gegevensbeschermingsautoriteit (GBA). Die dubbele pet leidt in Franstalige politieke kringen tot groot wantrouwen. Robben maakt zich geen zorgen. 'Er zijn grondrechten rond privacy, maar ook rond sociale bescherming en kwalitatieve zorg. Daar is geen hiërarchie tussen, maar ik heb altijd het evenwicht proberen te zoeken.'

Het wantrouwen tegen vaccinatie wordt ook gevoed vanuit Frankrijk. 'In Vlaanderen waren de media erg ondersteunend, maar aan Franstalige kant was dat duidelijk anders', zegt Van Damme. 'Als ik zag hoe Christophe Deboers zijn programma (*"C'est pas tous les jours dimanche"*, op RTBF, red.) invulde, dan kon het niet anders of er bleef twijfel hangen na de uitzending.'

26 april 2.754.805 gevaccineerden Brussel gaat zijn eigen weg. 'Het heeft geen zin elkaar in een wurggreep te houden'

Nog voor de eerste vaccinatiecentra hun deuren opengooien, komen er uit Brussel signalen dat tot 40 procent van het personeel in de woonzorgcentra het vaccin weigert. Ramaekers schrikt ervan. 'Binnen de taskforce en in Brussel zelf is dat probleem onderschat.'

Week na week na week gooien het hoofd van de Brusselse gezondheidsinspectie Inge Neven en haar ploeg hun creativiteit in de strijd om zoveel mogelijk mensen geprikt te krijgen. Het gewest kiest ook voor een eigen, duurder reservatiesysteem: Bruvax. Daarmee kunnen Brusselaars zelf kiezen waar en wanneer ze inboeken. Dat

leidt tot spanningen. 'Al bij al was het beter dat Brussel een eigen systeem koos', zegt Vandenbroucke daar nu over. Ook Robben geeft toe dat het 'in Brussel belangrijk was om een andere frontoffice te hebben om beter in te kunnen spelen op specifieke behoeften en groepen. Elkaar dan in een wurggreep houden, heeft geen enkele zin.'

26 mei 4.510.485 gevaccineerden Deadline: 11 juli. 'J&J was een streep door de rekening'

In april gaat het priktempo eindelijk echt omhoog. De start van de QVax-reservelijst geeft wie wacht op een uitnodiging het gevoel daar meer grip op te krijgen. In maart beloofde de Vlaamse regering al een eerste prik voor alle volwassen Vlamingen tegen 11 juli. Halverwege mei doet Beke daar nog een schep bovenop: ook de 16- en 17-jarigen zullen tegen dan al gevaccineerd zijn. Belangrijke voorwaarde: 'als de lever-schema's gehaald worden'. Dat gebeurt niet. De ambitie is nu om tegen de 11 juli alle volwassenen een uitnodiging te hebben gestuurd.

'Sommigen noemden die uitspraak (over 11 juli, red.) onbekiaans', zegt Beke. 'Maar we hebben ons niet rijk gerekend. We hadden een buffer. Alleen J&J was een streep door de rekening.'

Het parcours van het Janssenvaccin vertoont parallellen met dat van AstraZeneca: langverwacht want handig met die ene do-

Voor dit artikel sprak De Standaard met

- Dirk Dewolf, administrateur-generaal van het Vlaams Agentschap Zorg en Gezondheid.
- Joris Moonens, woordvoerder van het Agentschap Zorg en Gezondheid.
- Frank Robben, ceo van eHealth en IT-architect van de overheid.
- Dirk Ramaekers, professor evidence-based healthcare KU Leuven en voorzitter van de Taskforce Vaccinatie.
- Pierre Van Damme, vaccinoloog UAntwerpen en lid Taskforce Vaccinatie.
- Isabel Leroux-Roels, vaccinoloog UGent en lid Hoge Gezondheidsraad.
- Frank Vandenbroucke (Vooruit), minister van Volksgezondheid.
- Wouter Beke (CD&V), Vlaams minister van Volksgezondheid.
- Bart Somers (Open VLD), Vlaams minister van Binnenlands Bestuur

sis, maar uiteindelijk leidt het niet tot een versnelling in de campagne.

In België overlijdt een Sloveense vrouw van 37 jaar na vaccinatie met het Janssen-vaccin. 'Dat was schrikken', zegt Ramaekers. 'We wisten dat er een risico was, maar begrepen niet waarom het zich hier voerde bij die jonge vrouw. We waren net onze campagne rond J&J aan het opstarten. Als dan iemand overlijdt, dan veroorzaakt dat wel wat emotie.' Ook voor het Janssen-vaccin komt een leeftijdsgrens van 41 jaar.

24 juni

6.703.018 gevaccineerden

'In de vaccinatiecentra zie je elke keer opnieuw mensen die zo enthousiast zijn'

Tot op vandaag blijft de campagne tot hoofdbreken leiden. Honderdduizenden J&J-vaccins worden nog niet geleverd, met vertraging tot gevolg. Het blijft voor jonge volwassenen en tieners afwachten hoe vrij de zomer zal zijn. In Brussel belooft het

nog een lange inspanning te worden en de varianten maken een hoge vaccinatiegraad noodzakelijk. Maar ook: meer dan zeven op de tien volwassenen hebben al een prik gekregen en zijn dus minstens gedeeltelijk beschermd. Bij de ouderen en meest kwetsbaren ligt dat zelfs nog hoger. Intussen smelt de vaccintwijfel als sneeuw voor de zon (DS 24 juni).

Ramaekers: 'Ik ben doorgaans zeer rationeel, maar de paar keer dat ik emotioneel ben geworden tijdens deze campagne, was in een vaccinatiecentrum. Mensen zijn er zo enthousiast. Samen met de zorgprofessionals zijn de vele vrijwilligers de drijvende kracht achter deze campagne. Er is dus toch nog veel engagement in de samenleving. Dat we hierin slagen, toont aan dat het toch nog niet voorbij is met de mensheid. (lacht)'

Door Nikolas Vanhecke en Simon Andries
Foto's Christophe De Muynck

21 juni 2021
6.404.876
personen
gevaccineerd
met 1 dosis

